धनकुटा जिल्लाको कक्षा दशमा अध्ययनरत विद्यार्थीको बुँदाटिपोट क्षमता

ललिता मादेन

परीक्षा क्रमाङ्क : २८७१०३८२/०७३

त्रि.वि. दर्ता नं. : ९-१-९-४८६-२००७

त्रिभुवन विश्वविद्यालय, शिक्षाशास्त्र सङ्काय, नेपाली भाषा शिक्षाअन्तर्गत स्नातकोत्तर तह चौथो सेमेस्टरको नेपा.शि.५४४ को पाठ्यांशको प्रयोजनार्थ प्रस्तुत

शोधपत्र

शिक्षाशास्त्र केन्द्रीय विभाग

नेपाली भाषा शिक्षा विभाग

त्रि.वि., कीर्तिपुर

२०७५/२०१८

धनकुटा जिल्लाको कक्षा दशमा अध्ययनरत विद्यार्थीको बुँदाटिपोट क्षमता

५९/०७४

ललिता मादेन

प्रतिबद्धतापत्र

प्रस्तुत शोधपत्रभित्रका सामग्री कहीँ कतैबाट साभार गरिएको छैन । साथै अन्य कुनै पनि उपाधि वा प्रयोजनका लागि उपयोग र प्रकाशनमा आएका छैनन् । तसर्थ यो शोधपत्र नितान्त मौलिक भएको प्रतिबद्धता व्यक्त गर्दछु ।

....

ललिता मादेन

मिति : २०७५/०२/१३

सिफारिसपत्र

त्रिभुवन विश्वविद्यालय, शिक्षाशास्त्र सङ्कायअन्तर्गत नेपाली भाषा शिक्षा विभाग स्नातकोत्तर तह चौथो सेमेस्टरकी छात्रा ललिता मादेनले नेपाली भाषा शिक्षा विषयको (नेपा. शि.५४४) पाठयांशका प्रयोजनार्थ प्रस्तुत 'धनकुटा जिल्लाका कक्षा दशमा अध्ययनरत विद्यार्थीहरूको बुँदाटिपोट क्षमता' शीर्षकको शोधपत्र मेरो निर्देशनमा तयार पार्नुभएको हो । उहाँको अध्ययन सम्बन्धित तहका लागि उपयुक्त देखिएकाले आवश्यक मूल्याङ्कनका लागि सिफारिस गर्दछु ।

....

सहप्रा. केशवराज पोखरेल

(शोधनिर्देशक)

मिति : २०७५/०२/१५

Date: May 29, 2018

त्रिभुवन विश्वविद्यालय

शिक्षाशास्त्र सङ्काय, नेपाली भाषा शिक्षा विभाग

कीर्तिपुर, काठमाडौँ

स्वीकृतिपत्र

त्रिभुवन विश्वविद्यालय, शिक्षाशास्त्र सङ्कायअन्तर्गत नेपाली भाषा शिक्षा विभाग स्नातकोत्तर तह चौथो सेमेस्टरकी छात्रा ललिता मादेनले नेपाली भाषा शिक्षा विषयको (नेपा.शि. ५४४) पाठयांशको प्रयोजनार्थ प्रस्तुत 'धनकुटा जिल्लाको कक्षा दशमा अध्ययनरत विद्यार्थीको बुँदा टिपोट क्षमता' शीर्षकमा तयार पार्नु भएको प्रस्तुत शोधपत्र नेपाली शिक्षा विषयमा स्नातकोत्तर उपधिका लागि उपयुक्त ठहरिएकाले स्वीकृति प्रदान गरिएको छ ।

शोधपत्र मूल्याङ्कनसमिति

क.सं.	नाम	हस्ताक्षर
१	प्रा. डा. रामप्रसाद भट्टराई (विभागीय प्रमुख)	....
२.	प्रा.डा. शर्वराज आचार्य (शोधविशेषज्ञ)	....
२	सहप्रा. केशवराज पोखरेल (शोधनिर्देशक)	....

मिति : २०७५/०३/०४

Date: Jun 18, 2018

कृतज्ञताज्ञापन

प्रस्तुत शोधपत्र त्रिभुवन विश्वविद्यालय शिक्षाशास्त्र, सङ्कायअन्तर्गत नेपाली भाषा शिक्षाविभाग अन्तर्गत स्नातकोत्तर तह चौथो सेमेस्टरको (नेपा.शि. ५४४) पाठयांशको प्रयोजनार्थ प्रस्तुत धनकुटा जिल्लाको कक्षा दशमा अध्ययनरत विद्यार्थीहरूको बुँदाटिपोट लेखन क्षमताको शीर्षकमा तयार पारेकी छु । मैले यस शोधकार्यलाई आदरणीय गुरु केशवराज पोखरेलको निर्देशनमा तयार पारेकी छु । आफ्नो अमूल्य समयभित्र पनि मलाई कुशल निर्देशनको साथै आवश्यक सल्लाह र सहयोग प्रदान गर्नुभएकोमा आदरणीय शोधनिर्देशक गुरु सहप्रा. केशवराज पोखरेललाई हार्दिक कृतज्ञताज्ञापन गर्न चाहन्छु । शोधशीर्षकलाई स्वीकृत गरी शोधकार्य गर्न अनुमति दिनुभएकोमा नेपाली शिक्षा विभाग र शोधप्रस्ताव स्वीकृत गरी कार्य थालनी गर्न सहयोग पुर्‍याइदिनु हुने विभागीय प्रमुख आदरणीय गुरु प्रा.डा. रामप्रसाद भट्टराई लगायत विभागका सम्पूर्ण गुरुवर्गप्रति आभार प्रकट गर्दछु ।

साथै यस शोधलेखनको क्रममा सहयोगी भूमिका गर्नुहुने धनकुटा जिल्लाका सामुदायिक र संस्थागत विद्यालयका प्रधानाध्यापक, विद्यालयका सम्पूर्ण शिक्षक र विषय शिक्षक र मेरो अनुरोध स्वीकार गरिदिने विद्यार्थी भाइबहिनीप्रति पनि हृदयदेखि नै आभार प्रकट गर्दछु । आवश्यक सामग्री उपलब्ध गराउने विभिन्न पुस्तकालयप्रति आभारी छु ।

शोधार्थी

ललिता मादेन

शोधसार

प्रस्तुत शोधपत्र त्रिभुवन विश्वविद्यालय शिक्षाशास्त्र सङ्काय, नेपाली भाषा विभागअन्तर्गत स्नातकोत्तर तह द्वितीय वर्ष नेपाली शिक्षण (५४४) पाठ्यांशको प्रयोजनका लागि तयार गरिएको छ । यस अध्ययनको प्रमुख उद्देश्य कक्षा दशमा अध्ययनरत विद्यार्थीहरूको विद्यालय प्रकृति, लैङ्गिकता, भाषिक पृष्ठभूमिका आधारमा धनकुटा जिल्लाका कक्षा दशमा अध्ययनरत जम्मा १०० जना विद्यार्थीहरूमा बुँदाटिपोट क्षमता लेखनको अध्ययन गर्नु रहेको छ । स्थलगत अध्ययन विधिमा आधारित भएर यस शोधपत्र तयार गरिएको छ । जसमा कसरी अनुसन्धान गर्ने भन्ने बारेमा अध्ययनको ढाँचा जनसङ्ख्या पहिचान, तथ्याङ्क सङ्कलनका स्रोतहरू तथ्याङ्क सङ्कलनका स्रोतलाई व्याख्या विश्लेषण जस्ता प्रक्रियाहरू अपनाएर यस शोधपत्र तयार गरिएको छ ।

निष्कर्षमा प्राप्ताङ्कलाई अङ्कन गर्ने प्रक्रियामा ५०-५९% ल्याउनेलाई निम्नतम, ७०-७९% ल्याउनेलाई निम्न ७०-७९% ल्याउनेलाई मध्यम र ८० भन्दा माथि ल्याउनेलाई उत्तम भनेर अङ्कन गरिएको छ । उक्त अङ्कन प्रक्रियाको आधारमा धनकुटा जिल्लाका कक्षा दशमा अध्ययनरत समग्र विद्यार्थीहरूको बुँदाटिपोट उत्तम रहेको निष्कर्ष निकालिएको छ । सामुदायिक र संस्थागत विद्यार्थीको तुलनात्मक अध्ययन गर्दा संस्थागत विद्यार्थीहरूको बुँदाटिपोट क्षमता राम्रो, छात्रा र छात्रको तुलनात्मक अध्ययन गर्दा छात्राहरूको बुँदाटिपोट क्षमता उत्तम रहेको, पहिलो भाषी विद्यार्थी र दोस्रो भाषी विद्यार्थीमा पहिलो भाषी विद्यार्थीहरूको बुँदाटिपोट क्षमता उत्तम रहेको निष्कर्ष निकालिएको छ । समग्रमा धनकुटा जिल्लामा अध्ययनरत विद्यार्थीहरूको बुँदाटिपोट क्षमताको स्तर उत्तम नै देखिए तापनि तुलनात्मक रूपमा एकरूपता नभएकाले विद्यार्थीहरूलाई थप पृष्ठपोषण दिएर बुँदाटिपोटको महत्त्व र अनिवार्यतालाई महसुस गराएर शिक्षण गराउनुपर्ने आवश्यक रहेको निष्कर्ष निकाली बुँदाटिपोट गर्दा हुने उपयोगिता र भविष्यमा बुँदाटिपोटसम्बन्धी के कस्ता शीर्षक बनाउन सकिन्छ सम्भावित शीर्षकहरू समेत उल्लेख गरिएको छ ।

विषयसूची

पृष्ठ

अध्याय : एक

शोध परिचय

१.१ अध्ययनको पृष्ठभूमि १
१.२ समस्याकथन २
१.३ अध्ययनको उद्देश्य २
१.४ अध्ययनको औचित्य र उपयोगिता ३
१.५ सीमाङ्कन ४
१.६ शोधको रूपरेखा ४

अध्याय दुई

पूर्वकार्यको समीक्षा र सैद्धान्तिक अवधारणा

२.१ पूर्वकार्यको समीक्षा ६
२.१.१ पुस्तक समीक्षा ६
२.१.२ शोधकार्यको समीक्षा ७
२.२ बुँदाटिपोटको सैद्धान्तिक अवधारणा १२
२.२.१ बुँदाटिपोटको परिचय १३
२.२.२ बुँदाटिपोटको परिभाषा १३
२.२.३ बुँदाटिपोटको महत्त्व १५

अध्याय तिन

अध्ययन विधि र प्रक्रिया

३.१ अध्ययन विधिको परिचय १६
३.१.१ अध्ययनको ढाँचा १६
३.१.२ जनसङ्ख्या पहिचान १६
३.१.३ प्रतिनिधि नमुना छनोट र प्रक्रिया १६
३.१.४ तथ्याङ्क सङ्कलनका स्रोत १६
३.१.४.१ प्राथमिक स्रोत १७
३.१.४.२ द्वितीय स्रोत १७
३.१.५ सामग्री निर्माण १७
३.१.६ पूर्व परीक्षण र नतिजा विश्लेषण १७
३.१.७ परीक्षण प्रक्रिया र अङ्कन प्रक्रिया १७
३.१.८ तथ्याङ्कको व्यवस्थापन तथा विश्लेषण १८
३.१.९ तथ्याङ्कको वर्गीकरण १८

३.१.१० तालिकीकरण तथा विश्लेषण १८
३.१.११ तथ्याङ्क सङ्कलन र व्याख्या विश्लेषण १९

अध्याय : चार

धनकुटा जिल्लाका कक्षा दशमा अध्ययनरत विद्यार्थीहरूको बुँदाटिपोट क्षमताको अध्ययन

४.१ प्रतिशतका आधारमा समग्र विद्यार्थीको बुँदाटिपोट क्षमताको अध्ययन २०
४.२ मध्यमानका आधारमा समग्र विद्यार्थीको बुँदाटिपोट क्षमताको अवस्था २१
४.३ मध्यमानका आधारमा समग्र विद्यार्थीको बुँदाटिपोट क्षमताको स्थिति २२
४.४ निष्कर्ष २३

अध्याय : पाँच

धनकुटा जिल्लाका कक्षा दशमा अध्ययनरत विद्यार्थीहरूको विद्यालय प्रकृतिको आधारमा बुँदाटिपोट क्षमता

५.१ सामुदायिक विद्यालयका विद्यार्थीहरूको बुँदाटिपोट क्षमताको स्थिति २४
५.१.१ मध्यमानका आधारमा सामुदायिक विद्यालयका विद्यार्थीहरूको बुँदाटिपोट क्षमताको अवस्था २५
५.१.२ मध्यमानका आधारमा सामुदायिक विद्यालयका विद्यार्थीको बुँदाटिपोट क्षमताको स्थिति २५
५.२ संस्थागत विद्यालयका विद्यार्थीहरूको बुँदाटिपोट क्षमताको स्थिति २७
५.२.१ प्रतिशतका आधारमा संस्थागत विद्यालयका विद्यार्थीहरूको बुँदाटिपोट क्षमताको स्थिति २७
५.२.२ मध्यमानका आधारमा संस्थागत विद्यार्थीहरूको बुँदाटिपोट क्षमताको स्थिति २८
५.२.३ मध्यमानका आधारमा धाकुटा जिल्लाका कक्षा दशमा अध्ययनरत संस्थागत विद्यार्थीको बुँदाटिपोट क्षमताको स्थिति २९
५.३ सामुदायिक र संस्थागत विद्यालयका विद्यार्थीहरूबिचको बुँदाटिपोट क्षमताको तुलनात्मक स्थिति ३०
५.४ निष्कर्ष ३४

अध्याय : छ

धनकुटा जिल्लाका कक्षा दशमा अध्ययनरत विद्यार्थीहरूको लैङ्गिकताका आधारमा बुँदाटिपोट क्षमता

६.१ प्रतिशतका आधारमा छात्राहरूको बुँदाटिपोट क्षमताको अध्ययन ३५
६.१.१ मध्यमानका आधारमा छात्राहरूको बुँदाटिपोट क्षमताको अध्ययनको स्थिति ३६
६.१.२ मध्यमानका आधारमा धनकुटा जिल्लाका कक्षा दशमा अध्यनरत छात्राहरूको बुँदाटिपोट क्षमताको स्थिति ३७
६.२ छात्रहरूको बुँदाटिपोट क्षमताको स्थिति ३८

६.२.१ प्रतिशतका आधारमा छात्रहरूको बुँदाटिपोट क्षमताको स्थिति ३८
६.२.२ मध्यमानका आधारमा छात्रहरूको बुँदाटिपोट क्षमताको अवस्था ३९
६.२.३ मध्यमानका आधारमा छात्रहरूको बुँदाटिपोट क्षमताको स्थिति ४०
६.३ छात्रा र छात्रहरू बुँदाटिपोट क्षमताको तुलनात्मक स्थिति ४२
६.४ निष्कर्ष ४५

अध्याय : सात

धनकुटा जिल्लाका कक्षा दशमा अध्ययनरत विद्यार्थीहरूको भाषिक पृष्ठभूमिका आधारमा बुँदाटिपोट क्षमता

७.१ पहिलो भाषी विद्यार्थीहरूको बुँदाटिपोट क्षमताको स्थिति ४६
७.१.१ प्रतिशतका आधारमा पहिलो भाषी विद्यार्थीहरूको बुँदाटिपोट लेखन क्षमताको स्थिति ४६
७.१.२ मध्यमानका आधारमा पहिलो भाषी विद्यार्थीहरूको बुँदाटिपोट क्षमताको अध्ययन ४७
७.१.३ मध्यमानका आधारमा पहिलो भाषी विद्यार्थीको बुँदाटिपोट क्षमताको स्थिति ४८
७.२ दोस्रो भाषी विद्यार्थीको बुँदाटिपोट क्षमताको स्थिति ४९
७.२.१ प्रतिशतका आधारमा दोस्रो भाषी विद्यार्थीको बुँदाटिपोट क्षमताको स्थिति ५०
७.२.२ मध्यमानका आधारमा दोस्रो भाषी विद्यार्थीको बुँदाटिपोट क्षमताको अवस्था ५१
७.२.३ मध्यमानका आधारमा दोस्रो भाषी विद्यार्थीहरूको बुँदाटिपोट क्षमताको स्थिति ५१
७.३ पहिलो भाषी विद्यार्थी र दोस्रो भाषी विद्यार्थीहरूको तुलनात्मक स्थिति ५३
७.४ निष्कर्ष ५६

अध्याय : आठ

सारांश, निष्कर्ष, र उपयोगिता

८.१ सारांश ५७
८.२ निष्कर्ष ५८
८.३ उपयोगिता ६०
८.३.१ नीतिगत तह ६०
८.३.२ प्रयोगात्मक तह ६१
८.३.३ भावी अनुसन्धानका लागि सम्भावित शीर्षकहरू ६१
सन्दर्भ सूची ६२
परिशिष्ट

तालिकासूची

पृष्ठ

१.	समग्र विद्यार्थीको बुँदाटिपोट क्षमताको स्थिति	२०
२.	मध्यमानको आधारमा समग्र विद्यार्थीको बुँदाटिपोट क्षमताको अवस्था	२१
३.	मध्यमानको आधारमा समग्र विद्यार्थीहरूको बुँदाटिपोट क्षमताको स्थिति	२२
४.	प्रतिशतका आधारमा सामुदायिक विद्यालयका विद्यार्थीको बुँदाटिपोट क्षमताको स्थिति	२४
५.	मध्यमानका आधारमा सामुदायिक विद्यालयका विद्यार्थीको बुँदाटिपोट क्षमताको अवस्था	२५
६.	मध्यमानका आधारमा सामुदायिक विद्यालयका विद्यार्थीको बुँदाटिपोट क्षमताको स्थिति	२६
७.	प्रतिशतका आधारमा संस्थागत विद्यार्थीको बुँदाटिपोट क्षमताको स्थिति	२७
८.	मध्यमानको आधारमा संस्थागत विद्यार्थीको बुँदाटिपोट क्षमतको अवस्था	२८
९.	मध्यमानका आधारमा संस्थागत विद्यार्थीको बुँदाटिपोट क्षमताको स्थिति	२९
१०.	सामुदायिक र संस्थागत विद्यार्थीको बुँदाटिपोट क्षमताको तुलनात्मक स्थिति	३०
११.	प्रतिशतका आधारमा छात्राहरूको बुँदाटिपोट क्षमताको स्थिति	३५
१२.	मध्यमानका आधारमा छात्राहरूको बुँदाटिपोट क्षमताको स्थिति	३६
१३.	मध्यमानका आधारमा छात्राहरूको बुँदाटिपोट क्षमताको स्थिति	३७
१४.	प्रतिशतका आधारमा छात्रहरूको बुँदाटिपोट क्षमताको स्थिति	३९
१५.	छात्रहरूको बुँदाटिपोट क्षमताको अवस्था	४०
१६.	मध्यमानका आधारमा छात्रहरू बुँदाटिपोट क्षमताको स्थिति	४०
१७.	छात्रा र छात्रहरूको बुँदाटिपोट क्षमताको तुलनात्मक स्थिति	४२
१८.	प्रतिशतका आधारमा पहिलो भाषी विद्यार्थीको बुँदाटिपोट क्षमताको स्थिति	४६
१९.	मध्यमानका आधारमा पहिलो भाषी विद्यार्थीहरूको बुँदाटिपोट क्षमताको अवस्था	४७
२०.	मध्यमानका आधारमा पहिलो भाषी विद्यार्थीको बुँदाटिपोट क्षमताको स्थिति	४८
२१.	प्रतिशतका आधारमा दोस्रो भाषी विद्यार्थीको बुँदाटिपोट क्षमताको अध्ययन	५०
२२.	मध्यमानका आधारमा दोस्रो भाषी विद्यार्थीहरूको बुँदाटिपोट क्षमताको अवस्था	५१
२३.	मध्यमानका आधारमा दोस्रो भाषी विद्यार्थीको बुँदाटिपोट क्षमताको स्थिति	५२
२४.	पहिलो भाषी विद्यार्थी र दोस्रो भाषी विद्यार्थीको बुँदाटिपोट क्षमताको तुलनात्मक स्थिति	५३

चित्रसूची

		पृष्ठ
१.	समग्र विद्यार्थीको बुँदाटिपोट क्षमताको स्थिति	२२
२.	सामुदायिक विद्यालयका विद्यार्थीको बुँदाटिपोट क्षमताको स्थिति	२६
३.	संस्थागत विद्यार्थीको बुँदाटिपोट क्षमताको स्थिति	३०
४.	सामुदायिक र संस्थागत विद्यार्थीको बुँदाटिपोट क्षमताको स्थिति	३३
५.	छात्राहरूको बुँदाटिपोट क्षमताको स्थिति	३८
६.	छात्रहरूको बुँदाटिपोट क्षमतको स्थिति	४१
७.	छात्र र छात्राहरूको बुँदाटिपोट क्षमताको तुलनात्मक स्थिति	४४
८.	पहिलो भाषी विद्यार्थीको बुँदाटिपोट क्षमताको स्थिति	४९
९.	दोस्रो भाषी विद्यार्थीको बुँदाटिपोट क्षमताको स्थिति	५२
१०.	पहिलो भाषी विद्यार्थी र दोस्रो भाषी विद्यार्थीको बुँदाटिपोट क्षमताको तुलनात्मक स्थिति	५५